

МІНІСТЕРСТВО
ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ І ТОРГІВЛІ
УКРАЇНИ

УКРАЇНА

(19) **UA** (11) **132422** (13) **U**
(51) МПК (2019.01)
B24B 39/00

(12) ОПИС ДО ПАТЕНТУ НА КОРИСНУ МОДЕЛЬ

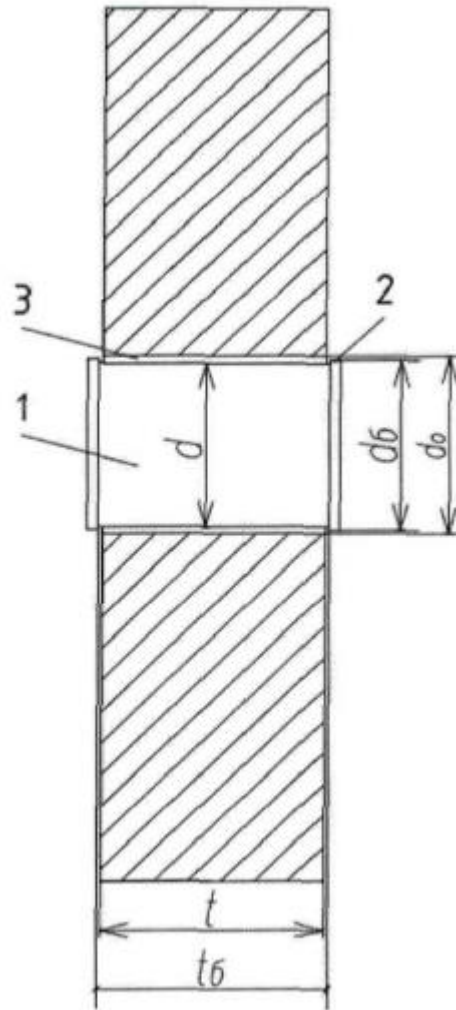
(21) Номер заявки:	u 2018 09661	(72) Винахідник(и):	Ясній Петро Володимирович (UA), Дивдик Олександр Васильович (UA), Ясній Володимир Петрович (UA)
(22) Дата подання заявки:	26.09.2018	(73) Власник(и):	ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ, вул. Руська, 56, м. Тернопіль, 46001 (UA)
(24) Дата, з якої є чинними права на корисну модель:	25.02.2019		
(46) Публікація відомостей про видачу патенту:	25.02.2019, Бюл.№ 4		

(54) ІНСТРУМЕНТ ІЗ СПЛАВУ З ПАМ'ЯТТЮ ФОРМИ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ ОТВОРІВ В ПЛАСТИНАХ

(57) Реферат:

Інструмент із сплаву з пам'яттю форми для зміцнення отворів в пластинах виконаний у вигляді циліндра діаметром d . З обох кінців циліндра співвісно виконані циліндричні бурти діаметром d_6 , причому за температури нижче від температури завершення мартенситного перетворення d_6 визначається нерівністю $0,99d_0 < d_6 < d_0$, а відстань між внутрішніми торцями буртів t_6 - нерівністю $1,03t < t_6 < 1,05t$, причому діаметр циліндричної частини інструменту дорівнює $d=0,98d_0$.

UA 132422 U

Корисна модель належить до сплавів з пам'яттю форми, та використання таких матеріалів як інструменту для зміцнення конструкцій літальних апаратів.

Відомий робочий інструмент, виготовлений із сплаву з пам'яттю форми, виконаний у формі циліндра [Патент № US5265456 США; заяв. 1992-06-29; опубл. 1993-11-30].

5 Цей інструмент забезпечує створення залишкових стискувальних напружень в околі отвору в радіальному і тангенціальному напрямку, проте не дозволяє створити сумірні залишкові стискувальні напруження в околі отвору вздовж його осі і тим самим додатково збільшити втомну довговічність елемента конструкції.

10 В основу корисної моделі поставлена задача створення додаткових залишкових стискувальних напружень в матеріалі навколо отвору діаметром d_0 в осьовому напрямку і внаслідок цього підвищення втомної довговічності конструкції,

Поставлена задача вирішується тим, що інструмент для зміцнення отвору із сплаву із пам'яттю форми виконаний у вигляді циліндра діаметром d , згідно з корисною моделлю, з обох кінців циліндра співвісно виконані циліндричні бурти діаметром d_6 причому за температури 15 нижче від температури завершення мартенситного перетворення d_6 визначається нерівністю $0,99d_0 < d_6 < d_0$, а відстань між внутрішніми торцями буртів t_6 - нерівністю $1,03t < t_6 < 1,05t$, причому діаметр циліндричної частини інструменту дорівнює $d=0,98d_0$, де

t - товщина елемента конструкції;

t_6 - товщина внутрішніх торців буртів;

20 d_0 - діаметр отвору.

При обґрунтуванні конструктивних параметрів інструменту враховували, що геометричні характеристики сплаву з пам'яттю форми при нагріванні до температури вище температури завершення аустенітного перетворення A_f , після попередньої деформації за температури нижче M_f можуть повернутись до первісної недеформованої форми (відновлення деформації в межах 25 6-10 %). Діаметр бурта вибирається з нерівності $0,99d_0 < d_6 < d_0$. З урахуванням відновлення деформації на 10 %, найменше значення діаметра бурта d_6 дорівнює $0,99 d_0$, що відповідає відновленню при нагріві поперечної деформації в 1 % (при поздовжній деформації 3 %) в момент контакту бурта з торцем отвору. Для забезпечення розміщення інструменту в отворі, найбільше значення діаметра d_6 не повинно перевищувати діаметр отвору d_0 . Вихід значення d_6 30 за нижню границю не забезпечує або зменшує ефективність зміцнення торців отвору.

Межі нерівності $1,03t < t_6 < 1,05t$ також враховують особливості матеріалу і конструкції. У випадку деформування матеріалу до 10 % він буде розтягуватись по довжині циліндра. При нагріванні інструменту до температури завершення аустенітного перетворення A_f циліндр, деформований розтягом за температури $T \leq M_f$, буде стискатись до 10 %, що забезпечить 35 контакт, деформування і зміцнення буртами торців отвору. Нижня границя нерівності вибрана, з умови забезпечення контакту торців бурта і отвору при відновленні поздовжньої деформації у 3 % і поперечної в 1 %. За менших значень t_6 бурти будуть проковзувати в отвір. Верхня границя нерівності визначена із умови забезпечення достатнього зміцнення торців отвору. При відновленні деформації, після контактування торців буртів і отвору, матеріал в околі отвору 40 буде деформуватися до 5 % по товщині, що забезпечить ефективне зміцнення матеріалу.

Діаметр циліндричної частини інструменту вибирали з умови $d=0,98d_0$. Це менше діаметра бурта, та забезпечує значну деформацію матеріалу в околі отвору в радіальному напрямку при відновленні початкової форми інструменту за температури $T \geq A_f$.

45 Суть корисної моделі пояснюється кресленням, на якому зображений запропонований робочий інструмент.

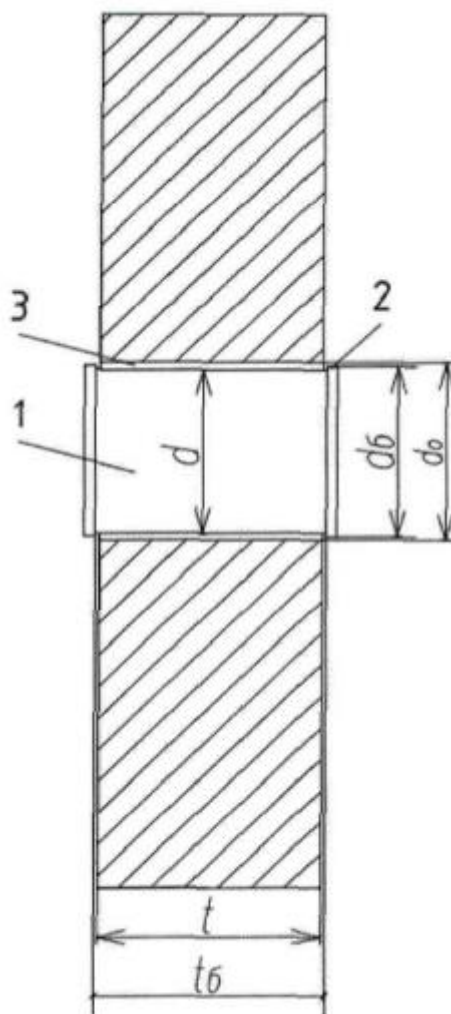
Інструмент 1 із сплаву з пам'яттю форми для зміцнення отворів в пластинах діаметром d , із співвісно розміщеними з обох кінців буртами 2 діаметром d_6 , який поміщений у отвір 3 діаметром d_0 .

50 Принцип роботи заявленої конструкції такий. Попередньо деформований осьовим розтягом або радіальним обтискуванням за температури нижче температури завершення мартенситного перетворення M_f циліндричний елемент діаметром d з буртами діаметром d_6 поміщається в отвір d_0 . При нагріванні інструменту до температури завершення аустенітного перетворення A_f матеріалу відбуваються зворотні фазові перетворення, внаслідок чого розміри інструменту відновлюються до початкової форми, а саме зменшується довжина і збільшується діаметр d 55 циліндричної частини та буртів d_6 . Це спричиняє деформування матеріалу в околі отвору в осьовому і радіальному напрямку. Для видалення з отвору інструмент охолоджують до температури нижче температури завершення мартенситного перетворення M_f .

60 Таким чином, запропонований інструмент для зміцнення отворів із сплаву з пам'яттю форми дозволить створити залишкові стискувальні напруження навколо отвору в осьовому і радіальному напрямках і внаслідок цього підвищити довговічність конструкції.

ФОРМУЛА КОРИСНОЇ МОДЕЛІ

- Інструмент із сплаву з пам'яттю форми для зміцнення отворів в пластинах, що виконаний у вигляді циліндра діаметром d , який **відрізняється** тим, що з обох кінців циліндра співвісно виконані циліндричні бурти діаметром d_6 , причому за температури нижче від температури завершення мартенситного перетворення d_6 визначається нерівністю $0,99d_0 < d_6 < d_0$, а відстань між внутрішніми торцями буртів t_6 - нерівністю $1,03t < t_6 < 1,05t$, причому діаметр циліндричної частини інструменту дорівнює $d=0,98d_0$, де t - товщина елемента конструкції; t_6 - товщина внутрішніх торців буртів; d_0 - діаметр отвору.

Комп'ютерна верстка М. Мацело

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, вул. М. Грушевського, 12/2, м. Київ, 01008, Україна

ДП "Український інститут інтелектуальної власності", вул. Глазунова, 1, м. Київ – 42, 01601